

LOZAN ANDLAŞMASINDAN ÖNCE

AZINLIK OKULLARININ DURUMU

Yrd. Doç. Dr. Durmuş YILMAZ*

Azınlık okullarının Lozan Andlaşmasından önceki durumlarına geçmeden önce biraz daha gerilere giderek, Tanzimat yıllarından itibaren söz konusu okulların gelişimine bir göz atmak faydalı olacaktır.

XV. Yüzyılın ortalarından itibaren ve özellikle de İstanbul'un fethinden sonra, Osmanlı hükümdarlarının gayrimüslim tebalalarına karşı bir lütuf eseri olarak açılmasına müsaade ettikleri bu okullar önceleri sadece İstanbul'da kurulurken XIX. Yüzyıldan itibaren yurdun her tarafına yayılma istidatı göstermişler, Tanzimattan sonra ise Osmanlı Devletinde yaşayan bütün azınlıklar tarafından okul açmak bir hak olarak telakki edilmeye başlanmıştır.

1839 yılından itibaren Osmanlı teb'ası gayrimüslimler şiddetli bir catholicisme propagandasına maruz kalmışlardır. Özellikle Fransa'nın başını çektiği bu faaliyetler sonucu 1856 yılından itibaren azınlıklar Osmanlı Devletinden birçok tavizler koparmayı başarmışlardır¹. Bunların başında okul açmak vardır.

* S. Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Prof. Dr. Bayram Kodaman, "La Présence Culturelle et Religieuse de la France en Anatolie Orientale de 1878 à 1914" *L'Empire Ottoman, La republique de Turquie, la France*, İstanbul, 1986.

Hristiyan teb'anın büyük bir bölümüne ve özellikle Ermenilere Katolikliği benimsettiren Fransa, hemen İstanbul'dan başlamak üzere Hristiyanların topluca oturdukları yerler ile, siyasî ve ekonomik yönden önem arzeden yerlerde okul açmak üzere teşebbüse geçmiştir. İstanbul dışındaki merkezler arasında İzmir, Selanik ve Beyrut'u saymak mümkündür.

1878 Berlin Andlaşması ise Osmanlı ülkesinde yaşayan azınlıklar için devletin iyileştirici tedbirler almasını ve Avrupalı devletlerin de bu tedbirleri kontrol etmesini hükme bağlıyordu².

Gerek 1856 Islahat Fermanı ve gerekse 1878 Berlin Andlaşmasının ilgili hükümlerinden istifade eden batılı devletler ve bilhassa Fransa birçok merkezde manastır, kilise, Öksüzler yurdu vb. müesseseler açmaya başlamıştır.

Bu merkezlerin başlıcaları şunlardır:

- 1-Siirt, Cizre, Van, Manastır: Kilise ve Öksüzler Yurdu.
- 2-Bağdat, Beyrut, Musul: Katedral ve Sosyal Tesisler.
- 3-Şam: Kilise, Hastane, Öksüzler Yurdu.
- 4-Diyarbakır, Mardin, Harput, Malatya: Manastır, Kilise ve Yurt.
- 5-İskenderun: Manastır, Kilise, Öksüzler Yurdu.
- 6-Adana, Dört Yol: Kilise, Manastır, Öksüzler Yurdu
- 7-Tokat, Merzifon: Kilise, Manastır, Hastane.
- 8-Kayseri, Sivas, Amasya, Samsun: Manastır, Kilise, Öksüzler Yurdu.
- 9-Halep: Hastane, Kilise, Manastır.
- 10-Erzurum: Kilise, Manastır, Öksüzler Yurdu.
- 11-Tarsus: Kilise ve Manastır.

² E. Z., KARAL, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, s. 79, TTK, Ankara 1988.

Yukarıda belirtilen merkezlerde kurulan bu çok amaçlı müesseseler Catholicisme'in çeşitli mezheplerinin müntesipleri tarafından birer misyonerlik merkezi haline getirilmiş ve böylece Fransa'nın ekonomik ve siyasi menfaatleri istikametinde faaliyetlerde bulunmuşlardır³. Kurdukları manastırlarda bilhassa Jesuit ve Lazarist* misyonerleri Hıristiyanlık eğitimi, öğretimi yaptırırlarken, Fille ve Charité (Sevgi Kızları), Frere et Soeur (Kardeşler) gibi örgütler de yurtlarda topladıkları ve çoğunluğu gayrimüslimlere ait çocukları Fransa'nın siyasî menfaatleri doğrultusunda yetiştiriyorlardı.

Şimdi de yukarıda bahsedilen okullarda görev yapan hocalardan ve öğrenci sayılarından bahsetmek istiyoruz.

Fransa'nın isteği üzerine Antep konsolosluğu 20 Mart 1891 tarihli bir raporda Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Suriye ve civarında bulunan okullar hakkında şu bilgileri vermektedir⁴.

1-Collège de Terre-Sainte

Hoca Sayısı: 16 (5 Fransız, 3 İtalyan, 6 Türk-Arap, 2 Diğer)

Öğrenci Sayısı: 30 Avrupalı, 20 Müslüman, 10 Yahudi, 20 Grek, 104 Yerli Katolik, Toplam 284

2-Saint-Josef Kardeşler Okulu.

Hoca Sayısı: 10

Öğrenci Sayısı: 411 (20 Avrupalı, Diğerleri Osmanlı)

3-Yunan Katolik Okulları.

Hoca Sayısı: 24

Öğrenci Sayısı: 1150 (910 Erkek, 240 Kız)

4- Ermeni Katolik Okulları

³ KODAMAN, Presence Culturelle, 394

* Hıristiyanlıkta mezhepler.

⁴ KODAMAN, a.g.e., s. 397-399.

Hoca Sayısı: 6

Öğrenci Sayısı: 350 (320 Erkek, 30 Kız)

5- Urfa Okulu

Hoca Sayısı: 6

Öğrenci Sayısı: 140 (60 Erkek, 80 Kız)

6- Suriye Okulu

Hoca Sayısı: 6

Öğrenci Sayısı: 200, Suriye yerli dilinin yanında Fransızca, Türkçe ve Arapça öğrenim yapılmaktadır.

7- Antep Okulu

Hoca Sayısı: 7

Öğrenci Sayısı: 174, Fransızca ve Arapça öğrenim yapılan okullarda Türk, Arap ve Ermeni çocuklar okumaktadır.

8- Maraş Okulu

Hoca Sayısı: 4

Öğrenci Sayısı: 90, Öğrenin Dili Fransızca ve İtalyanca olan okulda Müslümanlarla Katolik Hıristiyanlar karışık olarak okumaktadır.

9-İskenderun Okulu

Hoca Sayısı: (Belli Değil)

Öğrenci Sayısı: 210, Öğrenim Dili Fransızca ve Arapça olan okulda Rum, Ermeni ve Müslüman çocukları karışık olarak okumaktadır.

10- Mersin Soeur'lar Okulu

Hoca Sayısı: 7

Öğrenci Sayısı: 80, Öğrenim Dili Fransızca ve Arapça olan okulda sadece kız çocuklar okumaktadır.

11-Antakya Okulu

Hoca Sayısı 3

Öğrenci Sayısı: 120, Bu okulda da Müslüman çocuklarının yanı sıra Rum, Ortodoks çocukları okumaktadır.

12-Akbés Lazarist Okulu⁵

Hoca Sayısı: 2

Öğrenci Sayısı: 100, Fransızca ve Türkçe öğrenim yapılan okulda Müslüman ve Ermeni çocukları karışık olarak okumakta idi.

Zaman zaman kesintilere uğramış olmasına rağmen bu okullarda eğitim öğretim Lozan Andlaşmasının imzalanmasına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra Yabancı Okullar konusunda genel bir hoşnutsuzluk ve tepki havası doğmuştur. Oluşan bu genel kanaat yabancı okulların ve bilhassa Fransız okullarının millileştirilmesi sonucunu doğurmuş, bu ise Fransa'nın protestosuna yol açmış ve buna bağlı olarak da ilişkilerin asgari düzeye indirilmesi sonucunu doğurmuştur.

Lozan Andlaşmasınının 38-44 maddeleri ve bunlardan bilhassa 41. Madde gayrimüslim Türk yurttaşlarınının eğitim-öğretimlerini kendi dillerinde yapabileceklerini ve kendi kültürlerini geliştirebileceklerini açıkça öngördüğünden⁶ Avrupa devletleri Türkiye'yi bu maddelerin işletilmesine çağırılmışlardır.

1925 yılından itibaren başbakan İsmet Paşa (İnönü), hem yukarda belirtilen maddeyi işletmek ve hem de Fransa ile ilişkileri tekrar düzeltebilmek için belirli şartlarla Fransız okullarınının tekrar açılabilmesini mümkün kılacak

⁵ Lozaristler bir Fransız misyoner grubu olarak ilk defa Türkiye'ye 1773 yılında gelmişler ve İstanbul'da bir okul açmışlardır. Aynı ekip 1797 yılında da İzmir'de bir okul açarak faaliyetlerini genişletmişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Max ROCHE, "L'Education et la Culture Françaises à Constantinople et à Symirne dans la Première Moitié du XIX. Eme siècle" *L'Empire Ottoman, la République de Turquie et la France, İstanbul*, 1986, s. 233-246.

⁶ Lozan Sulh Muahedenamesi, Büyük Millet Meclisi Hariciye Nezareti, İst., 1339 (1923).

düzenlemeler yapmıştır⁷. Takip edilen bu politikanın sonucu 1930 yılında Fransa meclis başkanı Edouart Herriot Ankara'yı ziyaret etmiş ve ilişkiler normale dönmüştür.

Lozan Andlaşmasının yarattığı yeni dönemin ürünü olan Fransız okulları ise şunlardır.

1-Saint-Josef Lisesi

2-Saint-Michel Lisesi

3-Saint-Benoit Lisesi

4-Notre-Dame de Sion Lisesi

5-Saint-Pulcherie Lisesi

6-İzmir Saint-Josef Lisesi.

İlk beşinin İstanbulda yer aldığı bu okullardan birinci ve ikincisi erkek öğrenciler diğerleri karamadır.

19. yüzyılın son çeyreğinde açılan ve Lozan Andlaşmasından sonra da varlığını sürdüren ikinci bir yabancı okul grubu İtalyan Okullarıdır. İstanbulda bulunan toplam 6 okulda 1500 civarında Türk ve yabancı öğrenci okumaktadır⁸.

İstanbul'da bulunan 4 okul ile Almanlar üçüncü sırada, biri kız biri erkek öğrenciler için iki lisesi bulunan Avusturya ise dördüncü sırada yer almaktadır.

Ülkemizde İngilizce eğitimi yapan okulların çokluğundan olacak ki, İngiliz ve Amerikan okulları çok fazla değildir.

⁷ Paul Dumont, "İsmet İnönü et Son Temps Dans Les Archives Publiques Françaises" *L'Empire Ottoman, La Republique de Turquie et la France* İstanbul, 1986

⁸ İlknur Polat, *Yabancı Okullar*, s. 152-158, Kültür Bakanlığı, Ank..

Buraya kadar sayılan okullar doğrudan doğruya ülkelerinin adıyla anılan okullardır. Bunların yanında bir de Türkiye’de yaşayan azınlıkların kendi dil ve kültürlerini geliştirmek için açmış buldukları okullar vardır ki, buralarda 15 bin civarında öğrenci okumaktadır. Rum okulları, Ermeni okulları diye isimlendirilen bu okullarla ülkemiz maalesef bir yabancı okullar cenneti⁹ haline gelmiştir.

I. Dünya savaşından sonra Anadolu’nun işgal edilmesinde yabancı okulların rolü asla küçümsenemez. Samsun ve civarındaki Rumların “Pontusculuk” etrafında toplanmasında ve eğitilmelerinde Merzifon Amerikan Koleji’nin payı pek büyüktür¹⁰. Çünkü Türkiye’de ilk Pontus cemiyeti bu kolejin yardım ve kışkırtmalarıyla 1904 yılında kurulmuştur¹¹. Daha sonra da adı geçen kolej 100 civarında Rum gencini bu hayal ile yetiştirmiştir. 1920 yılında Merzifon Kolejine yapılan baskın sonunda Büyük Yunanistan, Büyük Ermenistan, Pontus Devleti adıyla birçok harita, kitap ve belge ele geçmiştir.

Bu okulların yaptıkları propagandalar içinde alevîlere yönelik olanlar da vardır. Onların iddialarına göre Alevîler sünnîlerce baskı altında tutulmasalardı çoktan Hıristiyanlığı seçmiş olacaktardı¹².

Ocak 1919’da Yunan işgalini gerçekleştirmek için İzmir’e gelen Chrysostomos adındaki Rum papaz da tahmin edilebileceği gibi Heybeliada Rum Papaz Okulundan mezun olmuştu. İşte bu Chrysostomos I. Dünya savaşı sırasında zararlı faaliyetlerinden dolayı hükümet tarafından İzmir’den uzaklaştırılmış, fakat, Ateşkes’i müteakip 1919 yılı başlarında tekrar İzmir’e dönmüştü.

13 Kasım 1918 günü İstanbul’a gelen İtilaf Devletleri kumandanlarından Sir Henri Wilson da karagahını Beyoğlu Kız Lisesi olarak bilinen İngiliz Lisesinde kurmuştu¹³.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz ki, bir ülkenin gerek coğrafi manada, gerek siyasî manada işgal edilebilmesi için Batılı Devletler her

⁹ GÜNEŞ GAZETESİ, 19.4.1991, UBA haberi.

¹⁰ Türk İstiklal Harbi, C. 6, s. 138-141, Gn. Kurmay Bakanlığı Yayını.

¹¹ A.g.e., s. 141.

¹² TANSEL, Mondros’tan Mudanya’ya Kadar, C. 1, s. 91, M.E.B. Yayını, 1991.

¹³ TANSEL, a.g.e., s. 56.

zaman okulları bir vasıta olarak kullanmışlardır. Sömürgeleştirdikleri her ülkede ilk yaptıkları şey hemen kendi dillerinde eğitim yapacak bir okul açmak olmuştur. Yakın tarihimiz bu politikanın kötü örnekleriyle doludur.

KISALTMALAR VE KAYNAKLAR

- 1-DUMONT, İnönü: Paul DUMONT, “İsmet İnönü et Son Temps Dans Les Archives Publiques Françaises” **L’Empire Ottoman, La Republique de Turquie et la France** İstanbul, 1986
- 2-KARAL, Osmanlı Tarihi: Ord. Prof. Dr. Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, VIII. Cilt, TTK Yayını, 1988.
- 3-KODAMAN, Presence Culturelle: Prof. Dr. Bayram Kodaman, “La Présence Culturelle et Religieuse de la France en Anatolie Orientale de 1878 à 1914” **L’Empire Ottoman, La republique de Turquie, la France**, İstanbul, 1986.
- 4-POLAT, Yabancı Okullar: İlknur Polat Haydaroğlu, **Yabancı Okullar**, Kültür Bakanlığı, 1990.
- 5-ROHE, L’Education: Max ROCHE, “L’Education et la Culture Françaises à Constantinople et à Smyrne dans la Première Moitié du XIX. Eme siècle” **L’Empire Ottoman, la Republique de Turquie et la France**, İstanbul, 1986.
- 6-SOYSAL, Andlaşmalar: İsmail Soysal, Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt, TTK., 1986
- 7-TANSEL, Mondros-Mudanya: Dr. Selahattin Tansel, **Mondros’tan Mudanya’ya kadar**, (4 cilt), M.E.B. 1991.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY 101

LECTURE NOTES

1998

LECTURE 1: INTRODUCTION TO PHILOSOPHY

What is philosophy? The study of the fundamental nature of knowledge, reality, and existence, especially as concerning the mind and its relationship to the physical world.

Branches of Philosophy

Metaphysics: The study of the nature of reality and existence.

Epistemology: The study of knowledge and its acquisition.

Logic: The study of the principles of valid reasoning and argument.

Political Philosophy: The study of the nature of government and the rights and duties of citizens.

Philosophy of Language: The study of the nature of language and its relationship to reality.

1